

2. Ворошилова Г. О., Рокитько Ю. А. Місце нематеріальної культурної спадщини України в розвитку туризму. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф.-фестиваль. Київ. 2019. 278 с. URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/nuk_konf/19/1.pdf (дата звернення: 12.11.2024).
3. Химинець В. В. Історико-культурна спадщина як чинник стимулювання економічного розвитку регіону. *Регіональна економіка*. 2020. № 3. С.1–8.

К. Ю. Шинкаренко

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ВІДБИТОК ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОМПОЗИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ: ЗРІЗ 1950-1980 РОКІВ

У дослідженні було проаналізовано локальні, історичні, національні і культурні аспекти української музики періоду другої половини ХХ століття, саме – з 1950-х до 1980 років, розглянуто систему радянської політики у музичній сфері, запропоновано шляхи промоції творчої діяльності і життєвого шляху українського композитора Бориса Лятошинського через форми музичного туризму.

Ключові слова: *музика, композитори, радянська влада, соцреалізм, краєзнавство.*

The study analyzed the local, historical, national and cultural aspects of Ukrainian music of the second half of the 20th century, namely from the 1950s to the 1980s, considered the system of Soviet policy in the musical sphere, proposed ways to promote the creative activity and life path of the Ukrainian composer Borys Lyatoshytskyi through forms of musical tourism.

Keywords: *music, composers, Soviet power, socialist realism, local history.*

Сьогодні, коли наша нація переживає новий етап самоідентифікації, гостро постала потреба в актуалізації музичного мистецтва, зокрема його локального контексту, значна частина якого через ідеологічні пороки колоніальної політики залишилася невідомою суспільству. Радянський союз постійно розглядав Україну як частину своєї культурної орбіти. Музична індустрія жорстко піддавалася контролю: радянські лідери підбирали музику, яку ретельно фільтрували через «залізну завісу»: просувалася музика російських композиторів або авторів, що не протирічили визначеній системі радянських цінностей. Західній музиці лише в обмеженій кількості дозволялося звучати на радіо і в громадських місцях. Українська музика створювалася як в епізодично-стабільних так і в екстремальних умовах – у періоди переслідувань, ув'язнення і поневірянь.

Відповідно, метою дослідження є аналіз музичного процесу 1950-1980 років, його локальних, національних, історичних і творчих аспектів в радянській Україні, знайомство з авторами та їхніми музичними доробками.

У другій половині ХХ століття наша музика, будучи в обрії радянської влади, усе ж відзначилась багатогаровістю, різноманітністю стилів і напрямів, мистецьким оновленням техніки композиторського написання. З 1950 все більшої популярності починає набирати камерна музика, оскільки, на відміну від такого жанру, як опера, вона набагато рухливіша і легше піддається новим віянням, динамічно реагуючи на вимоги суспільства. Розквіт камерної музики був зумовлений появою значної кількості професійних камерних оркестрів та ансамблів: «Київська камерата», Київський камерний оркестр, Струнний квартет Лисенка – усі вони користувалися великою популярністю як в Україні, так і за кордоном. Ігор Шамо – один із видатних композиторів, багато зробив для розвитку камерної музики в Україні, і завдяки якому розкрилися обрії звукової та музичної самосвідомості.

До 1960-х років з'явилася нова хвиля молодих українських композиторів, які здебільшого отримували освіту у місцевих консерваторіях і музичних школах. Серед них – Валентин Сильвестров, Леся Дичко та Юрій Іщенко, учні відомого композитора, диригента та педагога – Бориса Лятошинського. Їхня плеяда відкидала насажені догми соціалістичного реалізму там, де могла, і авангардна музика, що лунала з Дармштадта, Німеччини та інших місць, надихала їх на новий звуковий світ. Віталій Годзяцький та Володимир Загорцев, будучи студентами Київської консерваторії, створювали музику, яка не поступалася закордонному авангарду того часу [1]. Як і у випадку з Борисом Лятошинським – музичним експериментатором, родом із м. Житомир, який власними симфоніями заклав фундамент для сучасної української класики. Сьогодні творчість Лятошинського може слугувати основою для музично-краєзнавчих екскурсій, наприклад, до Києва – київського кабінет-музею Б.Лятошинського, Житомира – музичної школи імені Б.М.Лятошинського, на базі якого – Народний музей Б. Лятошинського та інших місць, пов'язаних із життям митця. Зокрема, його роботи, які є своєрідним «портретом української музики», можуть бути цікавими у контексті популяризації туристичних маршрутів, пов'язаних із локаціями, які надихали композитора, реалізації музичних заходів, фестивалей, як форм музичного туризму, які були б присвячені діяльності композитора.

Творча група «Київський авангард» – унікальне явище у музичній культурі українського шістдесятництва, автори якого кинули виклик соцреалізму як єдиному прийнятному музично-

естетичному стилю в СРСР. Учасники підтримували зв'язки з композиторами в Європі та США і контрабандою перевозили книжки про 12-тонову музику, партитури Другої Віденської школи та польських модерністів, щоб старанно вивчати їх і «наздоганяти Захід». Результатом, однак, стало не відтворення західноєвропейського післявоєнного авангарду, а надзвичайно оригінальна музика, яку цінували глядачі по той бік «залізної завіси» і з другого боку - зневажали радянські ідеологи.

Ситуація для композиторів-модерністів, які відхилялися від радянських музикознавчих очікувань, продовжувала залишатись несприятливою на теренах України. Була помітна велика різниця із сусідньою Польщею: композитори могли виступати за кордоном і отримувати міжнародні замовлення. Результатом радянського тиску було виключення Сильвестрова і Годзяцького зі Спілки композиторів України в 1970 році за вільнодумство. Їхній колега – Святослав Крутиков самовільно залишив Київську консерваторію на четвертому курсі внаслідок інституційного тиску на музику, але продовжив писати її для телебачення, будучи відданим індивідуальному стилю. Щодо української рок-музики, вперше вона відчула прихильність у 60-х роках, але до 80-х років у наративі домінували контрольовані урядом вокально-інструментальні ансамблі. Тим не менш, на початку 70-х років відбулося яскраве поєднання поп-музики, наповненої фольклором, яка нещодавно отримала назву «вусатий фанк» [2].

На сьогоднішній день творча особистість Валентина Сильвестрова видається особливо вагомою з огляду на усталену місію митця як виразника українського музичного мистецтва у світовому масштабі. Валентин розпочав свою кар'єру в 1960-х роках, протягом творчого шляху його доробки часто звучали на міжнародних фестивалях. Варто зауважати, що у цей період часу українська музика розвивалася у двох напрямках, які кардинально відрізнялися один від одного. Один, який можна визначити як «традиційний», існував на офіційному рівні, висвітлювався в пресі, трансливався по радіо і телебаченню. Другий вектор – новаторський – існував напівлегально, у ситуації неоднозначного розуміння і критичного усвідомлення, а часом і практичного осуду, як це сталося із Сильвестровим. Його першу симфонію назвали «формалістичною», випуск композитора з консерваторії відклали на рік, а прем'єра відбулася лише через 14 років. У сучасних умовах історичних викликів, камерна симфонія «Спектри» 1965 року, створена понад 50 років тому, представляється як вияв вільнодумства [4]. Наразі вона становить значний інтерес для української музичної науки у контексті вивчення авангардних течій української культури 1960-х років. Назва симфонічного твору безпосередньо пов'язана з драматургією

незавершеного художнього фільму С.Параджанова «Київські фрески», 1965 р. Валентин Сильвестров створив особливий тип симфонії, яка є втіленням оригінальності художнього мислення творця, його глибокої рефлексії. У ній свобода втілення авторського вираження виявляється на всіх рівнях: мовному, композиційному, стилістичному.

У 1970-х роках на обрії слави з'явився Володимир Івасюк – автор найпопулярніших пісень як в рідній Україні, так і в українських громадах за кордоном. Його пісні були записані та виконані провідними артистами української естради того часу, зокрема «Смеричкою» та «Ватрою», насиченими українськими радіо- і телеефірами, увійшли до кількох музичних творів для кінофільмів. Неповторний стиль композитора вирізнявся вмільм синтезом буковинських фольклорних елементів і тенденцій у поп-музиці того часу, характеризувався імпульсивними ритмічними малюнками, стрімко змінюваною гармонічною структурою та вокальними лініями, відтіненими буковинськими народними мотивами. У 1979 році Івасюк трагічно загинув у віці 30 років, перебуваючи на вершині своєї кар'єри [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що українська музика довгий час залишалась «terra incognita» на культурній мапі світу. Причин багато: тривала відсутність власної державності України, трагічна соціальна і територіальна роздробленість, колоніальний статус професійної національної культури, у якій метрополія привласнює всі найцінніші досягнення, «забруднення» українського музичного мистецтва через орієнтування на радянські канони, а отже, виключення цього мистецтва зі світових культурних процесів. Українські твори не відповідали системі нав'язаних правил радянського союзу, так як їх автори писали ідеологічно підозрілу музику. Проте, результатом складних перепетій став несподіваний і дивовижний «трансфер» української музики за кордон. І якою б не була залізна завіса, талановиті митці руйнували її, відкриваючи доступ до своєї, з одного боку – недооціненої, а з другого – унікальної та високоякісної музики, яку сьогодні можна і необхідно репрезентувати через різні форми туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нотна антологія «Київський авангард»: Володимир Загорцев. The Claquers. URL: <https://theclaquers.com/posts/5750>
2. Бондаренко О. Вусатий фанк. Важливе кіно, в якому тема сильніша за фільм. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/culture/145457-vusatij-fank-vazlive-kino-v-akomu-tema-silnisa-za-film/>
3. Мороз Н. М. Івасюк, Володимир Михайлович. Велика українська енциклопедія. URL: <http://surl.li/nguosity>

4. Романюк І., Щелканова С. «Спектри» В. Сильвестрова у контексті авангардних тенденцій української культури 1960 років. *Аспекти історичного музикознавства*: зб. наук. статей. Вип. XXVI. Харків: нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Л. В. Русакова, Ю. П. Величко. Харків: ХНУМ, 2022. С. 67-84.

С. В. Щербина

*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка*

ЗАРОДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧЕРНІГОВІ (II ПОЛ. XIX – ПОЧ. XX СТ.)

У статті розглянуті основні чинники розвитку туризму у Чернігові у другій половині XIX – на початку XX ст.: створення готелів, закладів харчування та покращення транспортної інфраструктури. Висвітлено роль історико-культурної спадщини міста, зокрема архітектурних пам'яток і музейних колекцій, у формуванні туристичної привабливості. Визначено роль канонізації Феодосія Углицького у популяризації Чернігова як туристичного центру.

Ключові слова: туризм, Чернігів, благоустрій, інфраструктура, готельна справа.

The article examines the main factors contributing to the development of tourism in Chernihiv during the second half of the 19th century and the early 20th century. These factors include the establishment of hotels, catering establishments, and improvements in transport infrastructure. It highlights the role of the city's historical and cultural heritage, particularly its architectural monuments and museum collections, in shaping its tourist appeal. Additionally, it discusses the canonization of Feodosius Ughlytskyi and its significance in popularizing Chernihiv as a tourist center.

Keywords: tourism, Chernihiv, improvement, infrastructure, hotel industry.

Зародження туристичної діяльності у Чернігові в другій половині XIX – на початку XX ст. стало важливим етапом у розвитку міста, що суттєво вплинуло на його соціокультурний та економічний стан. Ця тема потребує ґрунтовного вивчення, адже туризм виступив одним із ключових чинників, які сприяли популяризації Чернігова та збереженню його історико-культурної спадщини. Належна увага до цього аспекту є важливою для розуміння соціально-економічних змін і процесів урбанізації того часу. Метою дослідження є аналіз основних чинників, що сприяли виникненню та розвитку туристичної діяльності у Чернігові в зазначений період.

Перші організовані подорожі до міста розпочалися в другій половині XIX ст. Чернігів славився своїми стародавніми пам'ятками, серед яких Спасо-Преображенський собор (XI ст.), Борисоглібський собор (XII ст.), Антонієві печери та численні церкви й монастирі, які приваблювали перших туристів.